

- da je Kolpa najbolj topla in čista slovenska reka
- da se komaj dobra polovica prebivalcev Bele krajine oskrbuje z vodo iz vodovoda
- da je med NOB bilo uničenih 2 500 stanovanjskih in gospodarskih poslopij, v boju in taboriščih pa je umrlo 1 300 Belokranjcev
- da je občina Metlika po čistem osebnem dohodku zaposlenih v družbenem sektorju na zadnjem mestu v Sloveniji (l 1973-1793 din)
- da pride v Beli krajini na 1 000 prebivalcev le 5,65 slušateljev visokih in višjih šol (Slovenija - 11 slušateljev na 1 000 prebivalcev)
- da je črnomaljska gimnazija delovala med NOB (1944, 1945)
- da ima v Sloveniji občina Metlika največji delež žensk med zaposlenimi v družbenem sektorju (1973 - 57,3%)
- da živi v mestih (Črnomelj in Metlika) četrtnina prebivalcev Bele krajine
- da je v Semiču krajevni muzej in hotel
- da je metliška kmetijska zadruga prva v naši republiki izvedla uspešno komasacijo zasebnih vinogradov.

LITERATURA:

Tkalčič Marjan: Vodna oskrba Bele krajine, Diplomsko delo 1973

Pajk Dušan: Novejše geografske spremembe v Beli krajini, Diplomsko delo 1973

Tončič Ludvik: Regionalnogeografski opis občine Metlika, Diplomsko delo 1973

Moravec Marica: Izseljevanje iz Bele krajine v luči belokranjskega gospodarstva, GO 1960: 1 - 2 (22-28)

Klemenčič Vladimir: Klasifikacija občin SRS po razmerju med deležem teritorija s funkcionalno in nefunkcionalno demografsko strukturo, Ljubljana 1972

Crkvenčič Ivan: Gravitacijske zone dnevne migracije u radne centre Hrvatske, Geografski glasnik 1966[^] št. 28

Vrišer Igor: Vplivna področja slovenskih mest, RPP 1973-3

Plut Dušan: Belokranjsko vinogradništvo, Sodobno kmetijstvo 1974, št. 11

Plut Dušan: Družbeno-ekonomska struktura zaostale slovenske pokrajine in problemi njenega nadaljnjega razvoja na primeru Bele krajine, Ljubljana 1974 (tipkopis)

Svetozar ILEŠIČ

NA ROB RAZPRAVLJANJU O MARKSISTIČNEM IZOBRAŽEVANJU PRI POUKU GEOGRAFIJE IN O NOVEM UČNEM NAČRTU GEOGRAFIJE ZA GIMNAZIJO

Ko so se nekako pred poldrugim letom razpredle razprave o novem učnem načrtu geografije za gimnazijo, ki so se gibale predvsem na osnovi tez, ki jih je pripravil prof. dr. Jakob Medved, se je podpisani držal bolj ob strani, čeprav so mu te teze vzbujale mnogo začudenja in pomislekov. Držal se je ob strani zaradi občutka, da ni najprimerneje, da bi se v vprašanja nadaljnje šolske vzgoje, ki naj vzgaja mladino, kakor teze poudarjajo, predvsem za življenje v 21. stoletju, preveč vtikal človek iz

generacije, ki bo v kratkem praznovala 50-letnico svoje mature, ki 21. stoletja seveda ne bo doživela in morda ni poklicana, da bi poskušala kakor koli vplivati na življenje v njem.

Po razpravi, ki se je sprožila v zadnjem "Geografskem obzorniku", pa se vendar oglašam. To naj opravičim najprej z dejstvom, da sem v teh desetletjih, skoraj od svoje mature pred 50 leti dalje, živel tesno povezan z razvojem in težavami naše geografije, da sem bil - nikdar na lastno pobudo - potegnen tudi v problematiko šolske geografije z vzgojo geografskih kadrov za šolo, s pripravo učbenikov, s sodelovanjem na pedagoških seminarjih in tečajih, s čimer sem si pač pridobil moralno pravico in celo dolžnost, da se še oglasim k besedi, predvsem tudi glede kritične presoje vsega, kar se je ali kar se ni dogajalo na področju geografske vzgoje v teh desetletjih, ker sem končno tudi soodgovoren za to. Da se oglašam, je razlog tudi v tem, da se je s ponovnimi predlogi za reformo šolskega pouka geografije časovno in vsebinsko prepletel tudi razplet celotne problematike koncepta geografske vzgoje na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete, in to ne po naključju: kakor se je glede šole težišče razprave začelo vrteti okrog "regionalne geografije", se je tudi na Oddelku razpletanje vozla začelo z razpravami o "regionalnem konceptu" geografije na Oddelku in s krizo katedre za regionalno geografijo, katere vodstvo je prevzel prav prof. Medved. Vse to pa dokazuje, da ima uredništvo "Geografskega obzornika" prav, ko vabi k široki razpravi o vsebinski in vzgojni usmerjenosti geografskega pouka v reformirani šoli tudi iz razloga, ker so "ta prizadevanja med drugim tudi svojevrstni odmevi načelnih razglabljanj o vsebini same geografske znanosti". V teh razglabljanjih pa je pisec teh vrstic stalno sodeloval in namerava sodelovati tudi še naprej.

S svojimi pripombami pa se ne bi ustavljal toliko pri konceptu učnega načrta za 2. in 3. razred gimnazije. Ne kaže namreč ponavljati kritičnih pripomb prof. Gamsa, s katerimi tako rekoč v celoti soglašam. Nad nesprejemljivimi tezami, ki nam vsiljujejo tak učni načrt, sem samo čedalje bolj presečen. Da je nad njimi začudeno in da jih ne more sprejeti še veliko naših geografov, so me prepričali tudi vtisi iz razgovorov s številnimi geografi, našimi bivšimi študenti, ki so se seznanili z njimi na lanskoletnem zborovanju slovenskih geografov v Rogaški slatini. Odmevi takega presenečenja so dosegli celo na lanskoletnem zborovanju bolgarskih geografov v Varni, kamor so zanesli podobne vtise z novosadskega zborovanja srbski geografi. Kar nas je takih presenečencev, sicer soglašamo s stališčem, da posamezni predmeti niso vključeni v šolski pouk zaradi njih samih, temveč zaradi splošnih vzgojnih smotrov in da je zato njihova vzgojna vloga širša. To pa še ne pomeni, da se sme stroka, ki je uvrščena med vzgojne predmete pod svojim imenom, pri tem izneveriti bistvu svojega predmeta. Geografija pa je to po predvidenem učnem načrtu za 2. in 3. gimnazijo, sledeč podobnim likvidatorskim težnjam v sami geografski znanosti, to storila: prenehala je biti "zemljepis" (veda o Zemlji, odnosno njeni površinski sferi in njenih prostorskih enotah) ter postala nadomestek ali morda dopolnilo za vede o socialnih, gospodarskih in političnih procesih v sodobnem svetu. In čeprav osnovne teze o vzgojnih smotrih geografije deklarativno močno postavljajo v ospredje te vzgoje geografsko okolje, o tem okolju, o kompleksnosti njegove sestave in o problemih njegovega smotrnega urejanja v omenjenem načrtu ni kaj dosti sledu, razen če problematiko geografskega okolja zožimo samo na družbeno vrednotenje t.i.m. "naravnega potenciala". Po taki poti si ne bomo uspešneje kot z dosedanjo "regionalno geografijo" priborili v šolski vzgoji pomembne vloge, tudi tiste ne, ki nam jo skuša prevzeti nekakšna "ekologija", pač pa se bomo, kot rečeno, tudi v šoli dokončno izneverili bistvu in imenu naše vede o Zemlji. Proti temu pa se velja samo boriti do kraja.

Se posebej bi se rad nekaj več ustavil pri nekaterih grobo poenostavljenih in deloma izkrivljenih trditvah, ki jih postavljajo obravnavane teze o marksističnem izobraževanju pri pouku geografije. Te teze se najprej ustavijo pri vprašanju, zakaj je potrebno toliko let po osvoboditvi ponovno postavljati zahteve po marksističnem izobraževanju in to pri vseh predmetih. Med splošnimi razlogi za to se navaja predvsem pomanjkljiva marksistična izobrazba učnega kadra. In kdo naj bi jih bil kriv? Ali res samo "podedovani" učni načrti in vzgojni koncepti posameznih strok?

Glede geografije posebej pripisujejo navedene teze glavno krivdo za slabosti marksistične vzgoje dosedanjim smernicam in učnim načrtom. Le-ti naj bi se po trditvah tez držali nespremenjeni in nepretreseni kar od 19. stoletja sem. Vsemu, pomanjkanju marksistične vzgoje v geografiji, deskriptivizmu, verbalizmu in podobnim grehom naj bi bilo krivo predvsem vztrajanje pri tradiciji "regionalne geografije" kot jedra geografske vzgoje. Nihče v naši geografiji si baje ni prizadeval vse te dediščine 19. stoletja popraviti, šele predložene teze, ki žele vso to staro ropotijo odvreči v ropotarnico, naj bi bile temu na mah kos. Samo one so tudi tiste, ki so iznašle za nosilca nove vzgoje "dialiktično enotno

geografijo". Take poglede in sodbe želim nekoliko popraviti na temelju svojih izkušenj.

Ko sem prva leta po osvoboditvi stal kot eden od visokošolskih predavateljev iz vrst mlajše predvojne generacije pred nujno nalogo, da v vzgoji geografskih kadrov čim bolj spravim do veljave načela marksizma, oziroma dialektičnega materializma, sem se seveda v ta načela močno poglobil, pri tem pa brž spoznal, da so v geografiji, če jo pojmuje kot "enotno", ta načela sama po sebi umevna in morda celo bolj kot v kateri koli drugi stroki, prepričljiva. To sem tudi stalno ponavljal študentom in drugim našim geografom. V svojem članku "Geografska znanost in šola" v "Sodobni pedagogiki" (1955, 1-2) sem - res samo enkrat, brez stereotipnih in vsiljivih ponavljanj - opozoril, kako je ravno v geografskem pouku "dialektično-materialistični pogled postavljen na konkretna tla". Na koncu sem tudi omenil, da geografija v šoli ni samo na sebi namen, da morda z vzgojnega vidika celo ni zgrešena praksa v anglosaškem svetu, da se geografija veže z zgodovino, sociologijo in drugimi predmeti v eno samo didaktično enoto, t. im. "social studies", ki daje učencu tudi vse tisto, kar se imenuje geografska kultura in geografsko mišljenje. Članek je bil napisan v času, ko smo se geografi že ubadali s problemi, s katerimi se zdaj ubadajo teze, ki so pred nami. Z njimi smo se ubadali na zborovanju slovenskih geografov v Mariboru (1954) in na zveznem zborovanju v Beogradu (1955), kar nikakor ni ostalo brez sledov v učnih načrtih in na splošno v geografski vzgoji. Vse to bi moralo biti sestavljalcem tez znano. Zato je tudi pavšalna negativna sodba o dosedanji metodiki in metodskih priročnikih v Jugoslaviji, ki jo bremo v istem "Geografskem obzorniku", krivična in samo sicer za avtorje tez značilen izraz pretirane pretencioznosti in premočne prevlade avtoritativne kritičnosti do dosedanjih smernic in stališč nad avtokritičnostjo do lastnih, ne vedno domišljenih včasih tudi le navideznih "inovacij". Čas, ki ga omenjam, je bil tudi čas, ko smo začeli z borbo za "dialektično enotno geografijo", glede katere smo si s predloženimi tezami zares povsem edini, pa so nas tedaj mnogokrat (od zborovanja v Skopju leta 1951 dalje) zmerjali, neredko pod plaščem marksizma (ki bi ga morda danes označili kot "vulgarni marksizem") kot "idealiste" "deterministe", "agnosticiste", vsekakor pa kot nemarksiste, kakor so tudi v SZ zmerjali in zmerjajo še zdaj, čeprav nekaj manj, Anučina in druge zagovornike dialektične enotne geografije. Le redko nas je glede tega takrat vzel v zaščito kak teoretik marksist. V Sloveniji je šele sorazmerno pozno v "Teoriji in praksi" pritegnil z vidika teoretičnega marksizma našim stališčem dr. Avguštin Lah. Nedvomno nam je v zadoščenje, da so to prav tako prepričevalno storile teze, o katerih razpravljamo. Želimo le, da bi se njihovi zastopniki te marksistične poti držali tudi v praksi. Na žalost nam aplikacija teh načel v novem učnem načrtu naše vede o geosferi s svojo enostransko orientacijo ne prepričuje kaj prida o tem.

Naj se dotaknem v zvezi s tem posebej dveh, v tezah se ponavljajočih načelnih zatrjevanj, ki jim s stališča "dialektične enotne geografije" nikakor ne moremo pritegniti. Na več mestih se namreč v tezah decidirano zatrjuje, da je "regionalna geografija" "krona" dualistične geografije. Kot taka je seveda z dualistično geografijo vred v nasprotju z dialektično enotnostjo geografije in s tem tudi z marksizmom ter glavni krivec za slepo ulico, v katero naj bi zašla geografija kot vzgojni predmet. O regionalni geografiji kot "kroni" dualistične geografije slišim seveda prvič in se čudom čudim. Kdor namreč pozna razvoj geografije od 19. stoletja dalje, mi bo moral pritrditi, da je taka trditev povsem v nasprotju z resnico. Zakaj j čim bolj je prodirala v geografijo dualistična koncepcija, tembolj je potiskala "regionalno geografijo" ob stran. Dokazov za to je že na prvi pogled nešteto. Eden od njih je v dejstvu, da se je v Evropi regionalna geografija v najboljšem smislu te besede najuspešneje uveljavila v francoski geografski šoli, ki jo je dualizem najmanj razkrojil. Kjer pa je ta razkroj šel najbolj daleč in bil celo ideološko ("marksistično") podprt (v vzhodnoevropskih državah, zlasti v SZ in na Poljskem), o tej "kroni" dualistične geografije skoraj ni sledu. V SZ se vzemimo skoraj brez izjeme posebej sestavljajo regionalne "fizičnogeografske" in "ekonomskogeografske" monografije. Primer pa si lahko izberemo še bliže. Tako je po mišljenju nas, zagovornikov "dialektične enotne geografije" dualistični razkroj v praksi preveč napredoval tudi na ljubljanskem Oddelku za geografijo. Tam sta se utrdili in se poskušali kar se da "osamosvojiti" katedri za fizično in za družbeno geografijo, tudi tam je doživela krepke odseve težnja za uveljavitev dualističnega pojmovanja geografije. Kako pa je tam z njuno "krono", regionalno geografijo, pa ni nobena tajnost. Očitno je na primer, da katedra za regionalno geografijo, ki bi po našem mnenju morala dajati osnovni združevalni ton celotnemu Oddelku, že dolga leta komaj životari. Ob tem ni čudno, da so se na Oddelku že po novno pojavljale celo ideje, da bi se, tako ob primeru Slovenije, kakor Jugoslavije in tujih dežel, posebej predavali "regionalna fizična" in "regionalna družbena" geografija. Če bi do tega res prišlo, bi bila "dualistična" geografija zares primerno "kronana", toda vsekakor v smislu, nesprejemljivem za "dialektično enotno geografijo".

S tem v zvezi velja odkloniti tudi trditev tez, da "dvajsetletne razprave o dualistični in enotni geografiji" niso dosti vplivale na geografijo kot splošno izobraževalni predmet. Tudi ta trditev izvira iz krivične presoje, da "pri praktičnem delu v vzgojno-izobraževalnem procesu še vedno vztrajamo pri dualističnem konceptu", pri čemer je seveda "regionalna geografija" kot samovoljno proglašena "krona" tega koncepta, proglašena tudi za glavnega krivca vsega zla. Dejansko pa so bili ravno šolski geografi, v razliko z mnogimi "znanstveniki" tisti, ki so v teh dvajsetletnih razpravah skoraj brez izjeme in rezerve v teoriji in praksi pritegovali konceptu enotne geografije, saj je zavračanje dualističnega koncepta najbolj prepričevalno narekovala ravno vzgojna naloga geografije v šoli.

Ustaviti se želim še pri več kot problematičnih stališčih, ki jih teze zastopajo glede pojma "geografskega okolja". Čeprav same zagovarjajo "materialistično" pojmovanje okolja, nasprotujejo mišljenju, da je geografsko okolje predvsem "materialno" okolje. Zatrjujejo, da ne spadajo v "geografsko" okolje samo naravne in antropogene materialne sestavine in morda še človek ter njegovo delovno orodje kot materialna proizvodna sila, temveč tudi in predvsem družbena zavest s svojimi zavestnimi družbenimi dejavnostmi. Ker se danes tudi izven geografije na široko šari z ne dovolj jasnimi opredelitvami "okolja", bi se vsaj geografi morali zediniti o pojmu okolja, ki ga imenujemo "geografsko". Težave z uvrstitvijo človeka in njegovih dejavnosti samih med sestavine "geografskega okolja" so se po pravici pojavile že ob Anučinu. Nastane nemreč vprašanje, za koga ali kaj (morda za sebe samo) je tako široko pojmovano okolje sploh "okolje" in če ne kaže v ta namen namesto tega postaviti pojem "prostorske stvarnosti". Se posebno pa je potrebno pri pojmu "geografsko" okolje vpoštevati, da se beseda "geografski" po svojem pomenu lahko nanaša samo na Zemljo oziroma geosfero kot izrazito materialni predmet geografije, razen če se, kakor se to kaže v tezah, skušamo temu predmetu in s tem bistvu geografije sploh odpovedati. S tem seveda ne želimo zanikati - da se držim izražanja samih tez - da "družbena zavest s svojimi zavestnimi dejavnostmi nima svojega odraza v geografskem okolju". Pač pa dvomimo, da je njegov sestavni del. V tem bi bila tudi razlika med pojmom (materialnega in regionalno omejenega) "geografskega" okolja in mnogo širšim in splošnim pojmom "življenskega" okolja. Saj to okolje obsega tudi vse tiste, pogosto prostorsko in regionalno neomejene sestavine, ki jih navadno označujemo kot "družbeno" ali "socialno" okolje. To okolje je seveda tudi del "življenskega", nikakor pa ne "geografskega", ker ni odraz konkretne materialne prostorske stvarnosti v geosferi.

Očitno je torej, da se tudi ob teh razpravah nujno znova in znova vračamo k vprašanju predmeta geografije, ki naj bi ustrezal, če že ne njenim tradicijam, vsaj prvemu delu njenega imena. Tudi tuše mu ne moremo z lepimi besedami izogniti.

Mavricij ZGONIK

ZA BOLJ OPERATIVNO DIDAKTIČNO LITERATURO TER MOČNEJŠI REGIONALNOGEOGRAFSKI ASPEKT V GEOGRAFSKI UČNI PRAKSI

Gornji naslov tridnevnega zveznega posveta, ki je bil letošnje jesen v Zagrebu, je pravzaprav preozek. V resnici je bil to posvet o vseh geografskih instrumentalnih učnih sredstvih ter s tem tudi o didaktičnih problemih v geografski učni praksi. Organiziral ga je Odsek za geografski pouk pri Zvezi geografskih društev, pripravil pa ga je Odsek za geografski pouk hrvatskega geografskega društva.

Simpozij je skrbno pripravil organizacijski odbor pod vodstvom dr. P. Kurteka, tako organizacijsko kot vsebinsko. Po številu udeležencev je bil sicer manjši kot lanski posvet v Novem Sadu, zato pa je bil stvarnejši in celovitejši ter s tem uspešnejši. Na posvetu se je razpravljalo o vseh glavnih temah in vprašanjih, ki zadevajo didaktično problematiko, od učbenikov, geografskih čitank in namenske literature do delovnih zvezkov, geografskih vaj, nalog operativnega tipa in učnih testov. Ob teh konkretnih temah je jasno, da so bili med osrednjimi vprašanji koncepti geografije v geografski učni praksi na vseh stopnjah šol.

Celotno problematiko bi mogli razdeliti na pet skupin. V 1. skupini so bila zlasti vprašanja o vlogi in zasnovah geografskih učbenikov, geografskih čitank, delovnih zvezkov in ostale operativne didak-